

Zkušební taktická cvičení a rozvoj vojenské teorie

V podmínkách VTR předchází vojenská teorie vojenskou praxi ve dvojitým smyslu. Za prvé tím, že aktivní teoretická práce se stává hlavním a nezastupitelným prostředkem poznávání perspektivních potřeb praxe. Za druhé tím, že řešením výzkumných problémů se vytváří konkrétní návody pro budoucí praktickou činnost velitelů, štábů a vojsk. Proto poznání nové zákonitosti ozbrojeného zápasu musí být navíc formulovány i jako zásady přípravy a vedení boje a operace.

Obecně platí, že konečným kritériem pravdivosti teorie je praxe. Tento vztah teorie a praxe není jednoduchý a nemůže být s úspěchem realizován bez teoretického zobecnění a kritického zhodnocení podmínek, průběhu i výsledků praktické činnosti.

Podle Leninovy teorie odrazu probíhá proces poznání od smyslového vnímání k tvořivému abstraktnímu myšlení a odtud nazpět k praxi, od poznání jevu k odhalení jeho podstaty. Proto např. nemůžeme získat nové poznatky o zákonitostech tak složitého procesu jakým je boj bez pozorování ozbrojených zápasů nebo —

s jistým omezením — jejich relativně nejvěrnějších modelů, kterými jsou válečné hry, velitelско-štábní cvičení a zejména taktická cvičení.

Rychlejší cestou objevování nových poznatků je experimentování, tj. pozorování jevů vyvolávaných uměle. To se děje v laboratořích. Laboratoři taktiky jako vědní disciplíny jsou především zkušební cvičení. Práce v laboratoři má oproti pozorování přirozených jevů probíhajících v přírodě a ve společnosti i tu výhodu, že lépe napomáhá k poznání zákonitých vztahů, které v reálné skutečnosti dosud nastaly. Při experimentování v laboratoři můžeme např. s využitím vhodného modelu zjišťovat hydrodynamické poměry ve vodním díle existujícím jen v projektech. Obdobně při zkušebních taktických cvičeních můžeme zjišťovat vliv dosud nezavedených zbraní na způsob vedení bojové činnosti.

Zkušební taktická cvičení bývají ve srovnání s obvyklými taktickými cvičeními nejméně stejně náročná na proběh kilometrů, spotřebu letových hodin, pohonů hmot, střeliva a imitačních pro-

středků. Prakticky vždy bývají náročnější na čas, potřebný na jejich přípravu. Navíc vyžadují čas na přípravu a činnost studijní skupiny, jejíž příslušníci zpravidla nemohou současně plnit jiné úkoly, např. úkoly v rámci ředitelství cvičení nebo rozhodčí služby.

Značné časové i materiálové náklady, které je nutné na každé zkušební taktické cvičení vynaložit, nedovolují jejich vysokou opakovatelnost. Proto tato cvičení nemohou být při hledání nových zákonitostí v bojové činnosti vojsk jedinou formou vědeckého experimentu a musí být kombinována s jiným méně nákladnými formami. Jednou z takových forem může být např. postupné vytváření modelu boje a jeho vývoje na mapě velkého měřítka nebo na plastickém stole, provázené ukládáním informací o situacích k významným časovým krokům a doplňované různými kalkulacemi a propočty, řešenými pomocí samočinného počítače. Tato forma na rozdíl od zkušební taktické cvičení nemůže dát podklady pro stanovení potřebných časových nebo jiných normativů, např. zákona rozložení pravděpodobnosti a střední hodnoty pravděpodobnosti nalezení cíle, ale naopak je na existenci těchto normativů závislá. Naproti tomu matematické modelování, spojené s postupným vytvářením zkušebních situací na plastickém stole nebo na mapě velkého měřítka, může dát odpovědi na některé otázky, jejichž zodpovězení se vymyká možnostem zkušební taktické cvičení. Takovou otázkou může být např. matematická naděje, že se našim jednotkám v útoku za jistých podmínek podaří vyřadit z boje prostředky nepřítelů v obraně a nepříteli se ve stejné době nepodaří vyřadit prostředky našich jednotek.

Poznávací subjekt, ať už je jím velitel, důstojník štábu, či profesionální výzkumný pracovník (nadále jen „důstojník štábu“), přistupuje k řešení zadaného výzkumného problému pod vlivem svých dosavadních vojenskoodborných teoretických znalostí i praktických zkušeností, znalos-

tí metod vědecké práce i marxisticko-leninského dialektického materialismu jako obecné základní metody poznání.

Důstojník štábu zpravidla nejprve hledá řešení zadaného výzkumného problému pomocí logických metod vědeckého poznávání, aplikovaných v rámci základní metody. Závěry svých úvah ovšem nevyjadřuje v kategoriích těchto metod, ale v kategoriích taktiky. Výsledkem této etapy práce je hypotéza řešení nebo několik variantních hypotéz. Nyní stojí před problémem, jak ověřit, upřesnit nebo odmítnout její (jejich) pravdivost. K tomu naplánuje sérii opatření. Přitom v rámci možností, daných povahou řešeného výzkumného problému a charakterem přijaté hypotézy (přijatých hypotéz), klade na první místa v posloupnosti uvedených opatření ta, která jsou snáze dostupná a poměrně rychle poskytují odpovědi na zadané otázky. Mezi ně patří pozorování obvyklých taktických cvičení podle plánů BPP, pokusy na modelech ve formě postupného vytváření situací na plastických stolech nebo mapách a modelování na samočinném počítači.

Důstojník štábu na základě rozborů výsledků pozorování obvyklých taktických cvičení a na základě výsledků experimentování na modelech postupně upřesňuje resp. přepracovává původní přijatou hypotézu výzkumného problému. Existuje-li několik variantních hypotéz, snaží se jejich počet zmenšit. Současně upřesňuje následující plánovaná opatření a v rámci toho i obsah a cíle zkušebních taktických cvičení.

Zkušební taktická cvičení se připravují a řídí podle pravidel, platných pro přípravu a řízení obvyklých taktických cvičení. Tato pravidla včetně obsahu a rozsahu potřebné dokumentace jsou dostatečně známa. Proto se jimi v tomto článku nebudu zabývat. Navíc však pro tato cvičení v přiměřeném rozsahu platí i pravidla pro organizování, konání a rozbor výsledků vědeckých pokusů.

Podle těchto pravidel je nezbytné pro každé zkušební cvičení stanovit:

- cíl cvičení (cíle pokusů),
- „sledované situace“ a způsob zjišťování jejich průběhu (závisle proměnné a způsob jejich pozorování a měření),
- opatření, která mají vyvolat „sledované situace“ (nezávisle proměnné a způsob jejich zavedení),
- opatření proti zkreslení výsledků zkušebního cvičení,
- způsob zpracování rozboru cvičení (způsob zpracování rozboru pokusů).

Tyto údaje jsou obsahem dokumentace zkušebního taktického cvičení. Schvaluje ji příslušný velitel. Je nezbytným podkladem pro organizační, materiální a technické zabezpečení cvičení, zpracování výchozího námětu a grafického i textového (tabulkového) plánu provedení cvičení. Dále je podkladem i pro nutnou předchozí přípravu příslušníků ředitelství cvičení a rozhodčí služby, velitelů, štábů i jednotek.

Stanovení cíle zkušebního taktického cvičení spočívá v určení poznatků, které mají být jeho uskutečněním a rozбором získány pro potvrzení, upřesnění nebo vyvrácení dříve přijaté hypotézy (přijatých hypotéz). Cíl zkušebního taktického cvičení zpravidla má, na rozdíl od cíle obvyklého taktického cvičení, výlučně poznávací charakter. V tomto smyslu neobsahuje požadavek prohloubit u cvičících velitelů, štábů a jednotek potřebné dovednosti nebo upevnit jejich návyky v přípravě a vedení bojové činnosti. Tím však není řečeno, že při zkušebních taktických cvičeních nemůže k prohlubování dovedností a upevňování návyků u cvičících docházet.

Kvalitativní odlišnosti cíle zkušebního taktického cvičení je třeba při jeho velitelším rozboru respektovat. Cvičící velitelé, štáby a jednotky není účelné hodnotit podle toho, zda splnili uložené bojové úkoly, ale podle toho, jak důsledně a s rozumnou iniciativou dodržovali prováděné taktické zásady. Je nezbytné, aby cvičící tato kritéria svého hodnocení předem znali, a aby také byli přesvědčeni o tom, že budou důsledně dodržena.

Stanovení „sledovaných situací“ a jejich nutné a možné opakovatelnosti v rámci daného zkušebního taktického cvičení za různých předem stanovených podmínek vyplývá především z přijaté hypotézy řešení výzkumného problému a z konkrétních opatření, potřebných k její verifikaci. V souvislosti se stanovením „sledovaných situací“ je možné určit i nároky na spotřebu střeliva, imitačních prostředků, počty terčů, maket, značkařů apod. pro řešení zadaného výzkumného problému.

Počty výcvikových hodin, normy průběhu kilometrů, letových hodin, spotřeby střeliva i imitačních prostředků jsou omezené. Proto zkušební taktické cvičení zpravidla probíhá buď místo některého taktického cvičení, nebo jako jeho prostorově a časově přesně vymezená část. Ve druhém případě bývá potřebné — s ohledem na neslučitelnost cílů obou částí — určit mezi nimi hranici zcela zřetelnou jak pro cvičící, tak i pro příslušníky ŘC, RS i studijní skupiny.

Ke zjišťování průběhu „sledovaných situací“ se zpravidla zřizuje studijní skupina. Pro její činnost má klíčový význam, které informace a jakým způsobem mají být v průběhu zkušebního cvičení získány. Typickou metodou práce příslušníků studijní skupiny je pozorování.

Při určování úkolů studijní skupiny je nutné respektovat tyto zásady:

1. Vycházet z cíle zkušebního taktického cvičení, ze „sledovaných situací“, rozpracovaných v grafickém a textovém plánu provedení cvičení, a z předpokládaného způsobu zpracování rozboru.

2. Požadované poznatky musí být objektivně a jednoznačně zjistitelné, a to pokud možno přímým pozorováním.

3. Požadované údaje musí být voleny pokud možno tak, aby výsledky pozorování byly co nejméně zatíženy subjektivními postoji a názory příslušníků studijní skupiny. Proto je vhodné požadovat především takové údaje, které je možné získat měřeními, a údaje o tom, zda urči-

tý jev nastal nebo nenastal. Takovým způsobem je možné zvlášť dobře postihnout existenci informačních vazeb mezi veliteli a štáby; informační podklady, ukazující se jako potřebné pro rozhodnutí velitelů, jejich zdroje a pohotovost těchto zdrojů; zasažené a nezasazené cíle (při zkušebním taktickém cvičení s bojovou střelbou); dobu rozvinutí bojové sestavy; časové okamžiky startu průzkumného letounu, přeletu čáry dotyku, vyslání zprávy o zjištěném cíli v rádiové síti vzdušného průzkumu a přesnost udaných souřadnic tohoto cíle apod.

4. Vést jednotný záznam o získaných poznatcích [deníku pozorování], který se po ukončení cvičení stane zdrojem prvotních informací ke zpracování rozboru.

Způsob získání poznatků příslušníky studijní skupiny musí být zvolen a technicky zabezpečen tak, aby nedocházelo k nekontrolovatelné deformaci průběhu „sledovaných situací“. Je nežádoucí, aby příslušníci studijní skupiny cvičící zdržovali, radili jim, kladli jim otázky, omezovali je při používání technických pojmů jinak než plánovaným rušením spojení nebo jim zabírali část jejich pracovního prostoru. Proto je účelné příslušníky studijních skupin vybavovat vlastními prostředky pro odposlech, popřípadě i záznam hovorů, včetně rádiových hovorů.

Opatření, která mají vyvolat „sledované situace“, představují ve své podstatě stanovení způsobu rozhraní těchto situací. Uskutečňují se pomocí značkařů nebo v některých odůvodněných případech prostřednictvím jednotky, která cvičí v úloze nepřítel, rozehrou zpráv v součinnosti rádiových sítích apod. Častým opatřením k vyvolání „sledované situace“ jsou informace a bojová nařízení. Vydává je ředitelství cvičení, které plní jako jednu ze svých funkcí úlohu nadřazeného velitele a jeho štábu. Z toho plyne, že zkušební taktické cvičení bude jen výjimečně součástí taktického nebo velitelsko-štabního cvičení organizačního celku vyššího stupně.

Každá „sledovaná situace“ má probíhat v přesně určených, známých a kontrolovatelných podmínkách. Nedodržení těchto podmínek a nerespektování jejich odchylek od původního předpokladu může mít za následek deformaci výsledků pokusů. Proto mají **opatření proti zkreslení výsledků zkušebních taktických cvičení** mimořádný význam.

V opatřeních proti deformacím výsledků jsou největší rozdíly mezi pokusy při zkoumání přírodních a technických jevů a zkušebními taktickými cvičeními jako zvláštní formou pokusu ve společenskovědním [vojenskovědním] výzkumu. Tato opatření v oblasti přírodních a technických věd spočívají především v kontrole dodržení podmínek pokusu. Zkoumali se např. vitalita určitých mikroorganismů v určitých ekologických podmínkách, kontroluje se přesné dodržování homogeneity laboratorního vzorku, počáteční kvality, sterility a koncentrace, jakož i plánované teploty a osvětlení živného roztoku. Odchylky se nepřipouštějí. Výsledky pokusu, který neprobíhal v určených podmínkách, se anulují. Naproti tomu při zkušebních taktických cvičeních se často musí odchylky podmínek připustit. Evidují se a v dalším se podle nich na základě předchozí vědecky zobecněné zkušenosti korigují výsledky cvičení.

Opatření proti zkreslení výsledků zkušebních taktických cvičení jsou natolik různorodá a mnohotvárná, že jejich taxativní výčet je prakticky nemožný. Podle jejich převažujícího charakteru je však můžeme rozdělit do několika skupin, a to:

1. Opatření k maximálnímu přiblížení podmínek cvičení k podmínkám, které odpovídají skutečnému boji. Úplné sblížení podmínek cvičení a boje není možné. V žádném případě však nemůžeme dovolit takové ulehčování nebo zjednodušování cvičení, které by mohlo přispět k nesprávnému potvrzení přijaté hypotézy řešení výzkumného problému.

2. Opatření k přípravě cvičících velitelů, štábů, jednotek, příslušníků ŘC a RS i příslušníků studijní skupiny k plnění

jejich úkolů při plánování, organizování a vedení bojové činnosti podle přezkoušovaných zásad.

3. Zjištění odchylek mezi plánem cvičení předpokládanou a skutečnou činností sil a prostředků, které představují nepřítel, např. opožděné nebo předčasné objevení se cíle, rozdíly v projevu skutečných zbraní nepřítel a prostředků, které je imitují apod. Patří sem i rušivé působení nepředpokládaných povětrnostních podmínek a změny v průchodnosti terénu.

4. Zjišťování a hodnocení důsledku použití méně vhodných způsobů získávání poznatků o vývoji „sledovaných situací“ příslušníky studijní skupiny, kterým se nepodařilo účinně čelit.

5. Zjišťování podkladů pro kalkulaci ztrát a ohodnocení jejich důsledků v případech, kdy tyto ztráty nemůžeme nebo v dynamice cvičení není účelné rozehrávat.

6. Evidování a hodnocení důsledků nahodilých netypických překážek při plnění bojového úkolu. Takovými překážkami mohou být např. plánem cvičení nepředpokládaná dočasná ztráta rádiového spojení, technická porucha na velitelském vozidle, omyl nebo projev bojové nekázně některého podřízeného velitele apod.

Způsob zpracování rozboru zkušebního taktického cvičení musí být důkladně promyšlen ještě před zpracováním jeho grafického plánu provedení. Předem musí být ověřeno, že poznatky, jejichž dosažení tvoří podstatu cíle zkušebního taktického cvičení, je možné získat rozбором údajů zaznamenaných v denících pozorování.

Každé ze zkušebních taktických cvičení má jedinečný průběh. Opakovatelnost těchto cvičení je omezená. Omezené jsou i jejich poznávací možnosti. Výsledné poznatky však musí mít dostatečně obecnou platnost. Musí být očištěny od vlivu nahodilostí, netypických chyb, nežádoucích extrémních podmínek a nutných rozdílů mezi taktickými cvičeními a skutečným bojem. Proto může při rozboru vyvstat potřeba analyzovat údaje o vývoji „sledova-

ných situací“, popřípadě i dotvářet získané poznatky metodou modelování na plastickém stole nebo na mapě velkého měřítko za současného zpracování pomocných kalkulací pomocí výpočetní techniky. Tento zobecňující proces je nejsložitějším problémem při zpracování rozboru zkušebního taktického cvičení. S těmito skutečnostmi je třeba při jeho přípravě počítat.

Správnost zvoleného pracovního postupu při rozboru je vhodné ještě před cvičením ověřit na vymyšleném příkladu.

Rozebral jsem úlohu a místo zkušebních taktických cvičení v procesu cílevědomého rozvíjení taktiky jako vojenskovědní disciplíny. Obsah a podstatné zvláštní zásady pro jejich řízení a rozbor logicky vyplývají z obsahu a zásad platných pro jejich přípravu, které jsem popsal.

Zkušební taktická cvičení

— jsou „laboratoři“ taktiky jako vědní disciplíny,

— plní úlohu jedné z metod vědeckého poznávání zákonitostí boje,

— nemají smysl sama o sobě, odtržené od ostatních metod vědeckého poznávání,

— musí být připravována, konána a vyhodnocována podle pravidel platných pro organizování, uskutečňování a rozbor výsledků vědeckých pokusů,

— liší se od obvyklých taktických cvičení především novostí použitých taktických zásad, často i novostí použitých bojových prostředků (být imitovaných) a svými cíli, které zpravidla mají výlučně poznávací charakter,

— kladou vysoké nároky na přípravu a na spotřebu projetých kilometrů, letových hodin, střeliva a imitačních prostředků. Proto musí být zahrnována v plánech BPP. Zpravidla probíhají místo obvyklých taktických cvičení nebo jako jejich prostorově a časově přesně vymezená část.

Účelnost a dosažení cíle zkušebního taktického cvičení závisí především na úrovni jeho všestranné připravenosti. Zá-

kladní podmínkou této připravenosti jsou progresivní osobní vlastnosti těch důstojníků, kteří jsou pověřeni řešením příslušného výzkumného problému. Jde především o takové vlastnosti, jakými jsou pozitivně vyhraněná světónázorová orientace, vojenskoodborná erudice, potřebná míra invence, znalost a schopnost tvůrčí aplikace metod vědecké práce a zejména dialektického materialismu jako základní metody poznání.

K dosažení účelu a splnění cíle zkušebního taktického cvičení je výhodné spojovat úsilí velitelů a štábů s činností vědeckých pracovníků.

Popsané zásady přípravy zkušebních taktických cvičení jsou v přiměřené míře platné i pro přípravu zkušebních cvičení jiného druhu, např. zkušebních velitelsko-štábních cvičení, průzkumových cvičení, nácviků řízení palby, zkušebních metodických zaměstnání apod.